



ISSN
2547-989X

Sinop Üniversitesi
Sosyal Bilimler Dergisi

Araştırma Makalesi

Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9 (1), 319-355

Geliş Tarihi:02.02.2025 Kabul Tarihi:02.04.2025

Yayın: 2025 Yayın Tarihi:31.05.2025

<https://doi.org/10.30561/sinopUSD.1631657>

<https://dergipark.org.tr/sinopUSD>

ZORUNLU GÖÇ BAĞLAMINDA AFETZEDE KADINLARIN YAŞAM DENEYİMLERİNİN KEŞFİ: 6 ŞUBAT 2023 KAHRAMANMARAŞ DEPREMİ ÖRNEĞİ

Alpaslan ÇOBANOĞLU*

Celal İNCE*

Öz

Bu çalışma, Kahramanmaraş merkezli depremlerden sonra göç etmek zorunda kalan kadınların sosyal yaşam sürecinde karşılaştıkları zorluklara odaklanmaktadır. Çalışma; özellikle afetlerde sosyal savunmasız bir grubu oluşturan kadınların afet deneyimlerini yaygın olarak problemli bir süreci çağrıştıran zorunlu göç olgusu özelinde ele almaktadır. Bu kapsamda araştırma deprem sonrası göç sürecinin nasıl gerçekleştiğini; deprem bölgesinden göç eden, sosyal savunmasız ve dezavantajlı bir kesimi oluşturan kadınların gündelik hayattaki zorluklarla nasıl mücadele ettiğini; depremzede kadınların deprem sürecindeki gereksinimlerinin neler olduğunu; kadınların zorunlu göç sürecini duygusal olarak nasıl deneyimlediklerini konu edinmektedir. Ayrıca çalışmada; göç edilen bölgede kadınların yerel halk, esnaf, yetkili ve gönüllüler tarafından nasıl karşılandıkları, göç edilen yere kadınların nasıl uyum sağladıkları, kadınların gündelik yaşamlarını göç sonrası süreçte nasıl inşa ettikleri ele alınmaktadır. Deprem sonrasında zorunlu göç sürecine dâhil olan kadınların yaşam deneyimlerine odaklanan bu çalışmada, nitel araştırma yöntemine başvurulmuş, yarı yapılandırılmış görüşme ve amaçlı örneklem tekniklerinden yararlanılmıştır. Yapılan içerik analizinden sonra; deprem ve kadın, zorunlu göç sürecinde kadın olmak, depremzede kadınların göç ettikleri kente uyum, kadınların deprem sonrası sosyo-psikolojik ve sosyo-ekonomik durum temaları ön plana çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Afet, Kadın, Göç, Kahramanmaraş depremi, Afet sosyolojisi, Deprem

* Öğretim Görevlisi, Bitlis Eren Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Sosyal Hizmet ve Danışmanlık Bölümü, acobanoglu@beu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-1536-4854>

* Doç. Dr., Bitlis Eren Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, celalince@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-6081-4100>

This work is licensed under a Creative Commons BY-NC-SA 2.0

Exploring the Life Experiences of Women Displaced in the Context of Forced Migration: The Case of the February 6, 2023 Kahramanmaraş Earthquake

Abstract

The study focuses on the difficulties faced by women who were forced to migrate after the earthquake centered in Kahramanmaraş. Specifically, it addresses the experiences of women, who are often a socially vulnerable group in disasters, within the context of forced migration, which evokes a problematic process. The research explores how the post-earthquake migration process unfolded, how women, who constitute a socially vulnerable and fragile segment, coped with the challenges of daily life, what the needs of women affected by the earthquake were during the disaster process, and how women emotionally experienced the compulsory migration process. Additionally, the study examines how women were received by the local population, businesses, authorities, and volunteers in the migration destination, how they adapted to the new environment, and how they reconstructed their daily lives in the post-migration period. This study, which focuses on the life experiences of women involved in the compulsory migration process after the earthquake, utilized qualitative research methods, including semi-structured interviews and purposive sampling techniques. Following content analysis, themes such as earthquake and women, being a woman in the forced migration process, adaptation of earthquake-affected women to the migration destination, and the socio-psychological and socio-economic status of women after the earthquake emerged prominently.

Keywords: Disaster, Women, Migration, Kahramanmaraş Earthquake, Disaster sociology, Earthquake

Giriş

Dünyanın birçok farklı bölgesinde sık sık meydana gelen ve doğa kaynaklı bir afet türü olan depremler; insan yaşamını derinden sarsarak toplum üzerinde kısa, orta ve uzun vadeli fiziksel, ekonomik ve sosyal etkiler bırakmaktadır. 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli meydana gelen depremler 53 bin 537 kişinin ölümüne, 107 bin 213 kişinin yaralanmasına neden olmuştur (İçişler Bakanlığı, 2024). Deprem bölgesindeki milyonlarca insanın hayatını köklü bir biçimde değiştiren bu depremler, bir afet ortamı oluşturmuştur. Özellikle olayın ilk sürecinde yaşam kaynakları yok olan ve depremden etkilenen binlerce insan ya devlet kurumları aracılığıyla ya da kendi çabalarıyla deprem bölgesini terk ederek göç etmek zorunda kalmıştır (Şeker, 2023: 182). Dolayısıyla deprem sadece insanların sosyal yaşamlarını derinden sarsmamış, afet ve zorunlu göç arasındaki güçlü ilişkiyi

de ortaya koymuştur. Bu açıdan birbirinin nedeni ve sonucu olabilen afet ve zorunlu göç, toplumsal yapıyı derinden etkileyen, travmatik süreçler ve toplumsal gerilimler barındıran iki temel olgu olarak dikkat çekmiştir. Afetler, kitlesel zorunlu göç süreçlerini tetiklerken, zorunlu göç ise toplumsal, ekonomik ve çevresel etkileri bağlamında bir tür afet niteliği kazanabilmektedir. Bu olumsuz süreçler, özellikle dezavantajlı ve sosyal savunmasız kesimler üzerinde daha derin ve kalıcı etkiler bırakmaktadır.

Afetlerle ilgili literatür incelendiğinde doğa ve insan kaynaklı olmak üzere birçok afet türüne rastlanılmaktadır (İnce, 2020). Doğa kaynaklı afetlerden birini de depremler oluşturmaktadır. Bir afet ortamı oluşturan yıkıcı depremlerden sonra sıklıkla zorunlu göçlere rastlanılmaktadır. Depremlerden sonra gerçekleşen bu nüfus hareketleri, çevresel faktörlü zorunlu göç kategorisinde değerlendirilmektedir (Ökten Sipahioğlu, 2024: 296). Zorunlu göç ise diğer göç türlerinden farklı olarak insanların alışkın olduğu sosyal düzeni daha fazla bozmaktadır. Birçok olayla birlikte depremler sonrasında yaygın olarak gerçekleşen göçlere Türkiye’de de zaman zaman rastlamak mümkündür. Türkiye, coğrafi ve jeopolitik yapısı gereği farklı türlerde afetlere maruz kalmakla birlikte, en yıkıcı etkiler, ülkenin deprem kuşağında yer alması nedeniyle meydana gelen depremlerden kaynaklanmaktadır (Karazincir, 2024: 372; Kanlı ve Başköy, 2018: 49). Deprem sonucu Türkiye’de ortaya çıkan afetler diğer afet türlerine göre ekonomik, sosyal ve psikolojik açıdan daha yıkıcı etkiler oluşturmakta ve bu afetlerde daha fazla can kaybı yaşanmaktadır (Fırat, 2022: 51). Şüphesiz Türkiye tarihinde en yıkıcı depremlerden biri de 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli meydana gelen depremlerdir. Birçok ili doğrudan bütün Türkiye’yi dolaylı bir biçimde etkileyen Kahramanmaraş depremleri sadece can kaybına ve fiziksel hasara yol açmamış, önemli oranda geçici ve kalıcı zorunlu kitlesel göçlerin gerçekleşmesine neden olmuştur (Şeker, 2023: 182).

Afet ve zorunlu göç süreçleri, toplumun farklı kesimlerini değişen oranlarda etkilerken, toplumsal eşitsizlikler ve biyolojik farklılıklar nedeniyle yaşlılar,

engelliler, çocuklar, yoksullar gibi dezavantajlı kesimleri daha derin etkilemektedir. Şüphesiz bu sosyal savunmasız kesimlerden birini de kadınlar oluşturmaktadır. Kadınlar toplumsal, biyolojik ve psikolojik nedenlerden dolayı afetleri ve zorunlu göç sürecini daha derin bir biçimde deneyimlemekte ve bu tür durumlarda, özel sorunlarla karşı karşıya kalabilmektedir (Demirci ve Avcu, 2021). Nitekim bazı çalışmalar Kahramanmaraş merkezli depremlerde kadınların daha fazla olumsuz etkilendiğini ortaya koymaktadır (Bozkurt, 2023: 90). Ancak ilgili literatür tarandığında, Türkiye’de afet ve zorunlu göç olgularının, bu süreçlerde sosyal savunmasız bir kesimi oluşturan kadınlar özelinde kesişimsel olarak ele alındığı çalışmaların sınırlı olduğu gözlemlenmektedir (Danış, 2024). Bu çalışma, Kahramanmaraş merkezli depremlerden hemen sonra deprem bölgesinden Bitlis iline göç eden kadınların afet ve zorunlu göç deneyimlerine odaklanmaktadır. Çalışmanın, Kahramanmaraş depremleri sonrası kadınların deneyimlediği psikolojik, sosyal, ekonomik ve kültürel sorunları ele alarak ilgili alana katkı sağlayacağı öngörülmektedir. Ayrıca, cinsiyet perspektifiyle yapılacak analizlerin, afet sonrası iyileşme süreçlerini hızlandırıcı ve etkin afet yönetimi planlamalarına katkı sağlaması hedeflenmektedir.

1. Afet, Zorunlu Göç ve 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremi

Nüfus hareketleri, birçok zorluğu bünyesinde barındırmaktadır. Şüphesiz nüfus hareketlerinde karşılaşılan zorlukların şiddeti, göç türüne göre değişebilmekte ve zorunlu göç bu türlerden birini oluşturmaktadır. Zorunlu göçü problemlili kılan birçok değişken olmakla birlikte bu problemlerin önemli bir kısmı göç nedenlerinden kaynaklanmaktadır. Çünkü zorunlu göçün nedenleri arasında yaygın olarak barınma, güvenlik, sağlık gibi yaşamsal faktörlerin yok olması gelmektedir. Bu kapsamda zorunlu göç grubu içerisinde savaşlar, iç çatışmalar, siyasal baskılar ve yoksulluğun yanı sıra kıtlık, kuraklık, sel ve deprem gibi doğa kaynaklı ve ekolojik afetler yer almaktadır. Yaşamsal kaynakları yok eden ya da azaltan bu afetler, yaşamsal tehlike ve riskler barındırmaktadır. Afetler tarihi incelendiğinde “...tehlikeden uzaklaşmak ve riskleri azaltmak adına göç, insanlar tarafından başvurulan tarihsel bir taktik”

(İnce, 2020: 574) olduğu görülmektedir. Bu kapsamda gerçekleşen zorunlu göç, hayatta kalma isteğini bünyesinde barındırdığı görülmektedir (Ökten Sipahioğlu, 2024: 298). Çünkü göçün temel motivasyonlarından biri, daha iyi şartlarda yaşama isteğinden gelirken diğeri ise bireyin kendini daha güvende hissetme arzusundan gelmektedir. Bireyler, afetlerde karşılaşılan zorlukları yer değiştirerek hafifletmeye çalışmaktadır. Yavaş gelişen kuraklık gibi afetlerde nüfus hareketleri de yavaş gerçekleşirken deprem gibi afetlerde ise daha ani gerçekleşen göçlere rastlanılmaktadır (Şeker, 2023: 177).

Dünyada afet ve çatışma nedeniyle yerinden olunup göç edenlerin sayısı her geçen gün artmaktadır. Örneğin; Ülke İçinde Yerinden Edilenleri İzleme Merkezi (IDMC, 2024)'nin 2023 yılı raporuna göre, 2022 yılında dünya genelinde yerinden edinilen insan sayısı 71.1 milyon iken 2023 yılında bu sayı 79.9 milyona yükselmiştir. Dünya geneli ülke içindeki zorunlu göçün önemli bir kısmı çatışma nedeniyle gerçekleşirken diğerk kısmı da doğa kaynaklı afetler nedeniyle meydana geldi. Söz konusu rapora göre 2023 yılı sonu itibariyle dünya geneli 26.4 milyon kişi doğa kaynaklı afetler nedeniyle yerinden hareket etti. Türkiye'deki Kahramanmaraş merkezli depremler bu sayının yükselmesinde önemli oranda etkili oldu.

Dünya genelinde meydana gelen depremlerden sonra milyonlarca insanın göç ettiği gibi Türkiye'de de yakın zamanda meydana gelen depremlerden sonra binlerce insanın afet bölgesini terk etmek zorunda kaldığına rastlanılmaktadır (Karazincir, 2024: 366; Fırat, 2022: 59). Türkiye bir deprem bölgesi olması nedeniyle sıklıkla depremlerin sosyal, ekonomik, demografik ve siyasal etkilerine maruz kalmaktadır. Türkiye'de meydana gelen yıkıcı nitelikteki neredeyse tüm depremlerden sonra geçici veya kalıcı göçlerin gerçekleştiği bilinmektedir. Çünkü deprem geride kalan bireylerin güvenliğine yönelik de bir tehdit oluşturmaktadır. Zorunlu göç kararı ise bireyin güvenliğine yönelik algılanan tehdidin kabul edilebilir seviyenin üzerine çıktığında alınmaktadır (Şeker, 2023: 181). Bozkurt'a (2023: 93) göre depremlerle birlikte sadece yeryüzü sarsılmamakta toplumsal yapı ve kurumlar

da sarsılmakta, depremler insanlar üzerinde derin izler bırakmaktadır. Depremle birlikte afet bölgesinde hayat zorlaşmakta, bölge değişim ve dönüşüme maruz kalmaktadır (Ökten Sipahioğlu, 2024: 298). Can ve mal kaybının yanında altyapı da depremde büyük zarar görmektedir. Depremden dolayı barınma hizmetine erişemeyen ve çalışma koşullarını kaybeden insanlar ya il içinde güvenli olduğuna inandıkları başka bir bölgeye ya da il dışına ve hatta bazen başka ülkelere göç edebilmektedir (Kanlı ve Başköy, 2018: 49). Çevresel faktörlerden dolayı ülke dışına göç eden afetzedelerin statü ve hukuki durumları akademik ve politik alanda tartışılmaya devam edilmektedir (Ökktem Sipahioğlu, 2024: 299).

Fırat’a göre “depremler öncelikle ekonomik, sosyal ve psikolojik sorunlarla yüzleşen insanların bulundukları bölgeleri terk ederek başka yerlere göç etmelerine yol açarlar. Zira depremler yaşandıkları bölgelerde yerleşim, sanayi, ulaşım ve altyapı alanlarını ciddi bir şekilde tahrip ederek bir nevi muhataplarını göçe mecbur” (Fırat, 2022: 48) kılmaktadır. Güvenli alanlarını kaybeden depremzedeler yeni güvenli alanlara erişmek üzere göç eğilimi sergilemektedir (Karazincir, 2024: 366). “Özellikle konutu hasar gören, iş imkânları kaybolan, eğitim hayatı aksayan, korku ve güvenlik nedeniyle psikolojik travma yaşayan ve kaybedecek bir şeyi olmayanların göç etme eğilimi daha fazla olmaktadır” (Fırat, 2022: 58). Depremlerden sonraki göçlerin bir kısmı bireylerin canlarını koruma refleksiyle hızlı, plansız, yakın kentlerdeki akrabalara ve tanıdıklara sığınma biçiminde geçici bir şekilde gerçekleşirken bir kısmı ise bir daha dönmek üzere gerçekleşebilmektedir (Ökten Sipahioğlu, 2024: 301).

Deprem sonrası gerçekleşen kitlesel göç hareketleri hem göç veren bölgeyi hem de göç alan bölgeyi başta demografik yapı olmak üzere birçok açıdan dönüştürmektedir. Zorunluluklardan kaynaklanan göç hareketlerinde göç edilen yere uyum ve adaptasyon en önemli problemler arasında gelmektedir (Şeker, 2023: 182). Göçün ani gerçekleşmesi, zorunlu olması; depremzedelerin çeşitli kayıplar yaşaması ve alışkın olduğu mekânı terk etmesi göç sürecindeki sorunları derinleştirmektedir (Karazincir, 2024: 369). Deprem sonrası göçlerin hazırlıksız bir biçimde

gerçekleşmesi, yerleşme planında ve sosyal hayatın devamında düzensizliklere yol açmaktadır. Göç edilen bölgede de barınma, güvenlik, sağlık, eğitim ve uyum yaşamada zorluk gibi sorunlarla karşılaşabilmektedir (Ökten Sipahioğlu, 2024: 296).

Özellikle dezavantajlı gruplar arasında nitelendirilen kadınların göç sonrası yaşamış oldukları uyum problemleri öne çıkmaktadır. Depremi ardından gerçekleşen göçler ve göç edenlerin belli kentlere yoğunlaşması, göç edilen yerin göçe hazırlıksız yakalanması ekonomik, sosyal ve kültürel sorunlara yol açabilmektedir (Ökten Sipahioğlu, 2024: 308). “Deprem sonrası bazı sorunlar nedeniyle gerçekleşen göçler, devamında, maddi yetersizlikler, sosyal uyum problemleri, eğitim sorunu, konut sorunu, istihdama katılamama, yabancılık, yalnızlık ve dışlanma gibi problemler ortaya çıkarmaktadır. Genel olarak göç sonrası yeni bir sosyal çevreye uyum sağlamadaki zorluklar, ekonomik faaliyetlere yeterince katıl(a)mama, yalnızlık/yabancılık gibi faktörler, göç edenlerin yaşayacağı problemler” olarak ön plana çıkmaktadır (Fırat, 2022: 59). Bu kapsamda nüfus hareketi göçmenleri hem bedensel olarak hem zihinsel olarak olumsuz etkileyebilmektedir. Sosyal savunmasız kesim içinde bulunan kadınlar göç sürecinin tahriplerine daha fazla maruz kalabilmektedir (Arabacı, Hasgül ve Serpen, 2016: 129).

Fırat’a göre sadece il dışına gerçekleşen göçler değil il içi göçler de birtakım sorunları ortaya çıkarmaktadır. Bu sorunlar: “Komşuluk ilişkileri, mahalle kültürü ve alışlageldik bir sosyal çevreden uzaklaşmak ve aniden yeni bir mekâna, kültüre alışmak insanlar için zorlu bir süreçtir. Toplumsal ilişkileri üreten/ düzenleyen bir mekanizma olarak sokak/mahalle; yaşam tarzları, alışkanlıklar ve diğer sosyal ilişkiler bütünü, kendinde oluşturduğu sosyal bir atmosfer aracılığıyla idame ettirir. Ev, sokak ve mahalle değişikliği depremzedelerin yıllar boyunca edindikleri kültürel belleği de olumsuz etkiler. Zira bu tür sosyal değişmelere alışmak uzun yıllar alabilir” (Fırat, 2022: 60).

Türkiye’de yakın zamanda yoğun bir nüfus hareketliliğine yol açan depremler 6 Şubat 2023 tarihinde aynı gün içinde sırasıyla meydana gelen Kahramanmaraş ilinin Pazarcık ve Elbistan ilçeleri merkezli depremleridir. 7.7 ve 7.6 büyüklüğünde meydana gelen bu depremler, 1939 yılında Erzincan’da meydana gelen 7.9 büyüklüğündeki depremten sonra Türkiye’de yaşanan en büyük ölçekli deprem olmuştur. 550 km alanı ve 11 ili doğrudan etkileyen bu depremler dünyada karada meydana gelip etkisi en geniş alanda hissedilen depremler olmuştur. Kahramanmaraş merkezli depremde afetzedelerin yaşam alanlarını ve kaynaklarını kaybetmesi, zorlu kış koşulları ve artçı sarsıntıların devam etmesi zorunlu deprem göçünün gerçekleşmesine neden olmuştur (Karazincir, 2024: 377). Depremlerden sonra afetzedeler ya en yakın illere, bölgelere ya da güvenlik riskinin düşük, imkânların fazla olduğu uzak yerlere göç etmektedirler (Karazincir, 2024: 378). Kahramanmaraş merkezli depremde afet bölgesinden gerçekleşen göçlerin üç farklı biçimde gerçekleştiği görülmüştür. Bunlardan birincisi afet kentlerinden daha güvenli olduğu düşünülen kırsal bölgelere gerçekleşirken ikincisi komşu kentlere, üçüncüsü ise daha uzak kentlere gerçekleştiği görülmüştür (Aslan, 2023: 69).

6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş’ın Pazarcık ve Elbistan ilçelerinde meydana gelen ve binlerce insanın ölümüne neden olan depremler; aynı zamanda barınma, beslenme, güvenlik ve sağlık gibi temel ihtiyaçlar konusunda da sorunlara neden olmuştur. Artçı depremlerin uzun süre devam etmesi depremzedelerin afet bölgesini terk ederek diğer bölgelere göç etmesine yol açmıştır (Karazincir, 2024: 377). Sağiroğlu, Ünsal ve Özenli’nin hazırlamış olduğu rapora (2023) göre, Kahramanmaraş depreminden sonra 3.3 milyon kişi afet bölgesini terk etmiştir. Bu nüfus hareketliliği, Türkiye’de yakın zamanda karşılaşılan en önemli iç göçlerden birini oluşturmuştur. Afet illerinden olan Adıyaman nüfusunun yarısı; Hatay, Kahramanmaraş ve Malatya nüfusunun ise 3’te 1’i depremle birlikte yerinden olmuştur. Afet bölgesinde, 800 bin kişinin ise köylerine gittiği görülmüştür. Bölgeden ayrılan nüfusun %10’u tekrar afet bölgesine geri döndüğü raporda ifade

edilse de geçen süre içinde göç eden nüfusun ne kadarının geri döndüğüne dair güncel bilgilere rastlanılamamıştır.

2. Afetlerde ve Zorunlu Göç Sürecinde Kadın Olmak

Bir afet türü olan depremlerle birlikte insanların alışkın oldukları yaşamları değişmektedir. Afet zamanlarında sosyal düzen bozulmakta ve sosyal çözümler artmaktadır. Genelde afetler özelde ise depremler birçok kaybı beraberinde getirmektedir. Can kaybı, ekonomik kayıp, sosyal destek mekanizmalarının kaybı, iş kaybı, barınma kaybı, komşuların kaybı, sosyal düzenin kaybı ve yaşamsal diğer kaynakların kaybı. Bütün bu kayıplar afetzedeki üzerinde sosyo-psikolojik bir yük oluşturmaktadır (Fırat, 2022: 64). Ancak afetlerden etkilenme ve afetlerin birey üzerinde oluşturduğu sosyo-psikolojik yük dayanıklılık düzeyine göre kişiden kişiye farklılaşabilmektedir. Bu kapsamda depremlerden bireysel düzeyde etkilenme ve sosyal iyileşme, savunmasızlık ve dayanıklılık kavramlarıyla ifade edilmektedir. Afetlerde savunmasızlık; afetlerin etkilerini öngörebilme, olumsuz etkileriyle başa çıkabilme kapasitesi ile ilişkili bir kavram iken dayanıklılık afetlere ve afetlerin olumsuz etkilerine karşı direnme gücü olarak tarif edilmektedir (Şeker, 2023: 176). Bazı bireyler toplumsal konumlarına ve cinsiyetlerine bağlı olarak afetlere karşı daha savunmasız olmakta ve dayanıklılık düzeyi farklılaşabilmektedir. Bu açıdan afetler toplumdaki eşitsizliği görünür kılan bir turnusol kâğıdı vazifesi görmektedir. Çünkü türüne göre değişmekle birlikte yaygın olarak dezavantajlı kesimler ve sosyal savunmasız kişiler afetlerden daha fazla etkilenmekte ve kişinin sahip olduğu toplumsal konum, kişinin afetlerden etkilenme düzeyi üzerinde belirleyici olmaktadır. Yaşlılar, yoksullar, engelliler, güvencesizler gibi dezavantajlı ve sosyal savunmasız kesimler bir afet türü olan depremlerle birlikte ortaya çıkan risklerle daha fazla karşı karşıya kalmaktadır (Fırat, 2022: 66).

Özbayram'a (2018: 19) göre kadınların afet süreçlerinde maruz kaldıkları riskler ve kırılganlıklar erkeklere oranla çok daha fazladır. Afet durumlarında kadınlar erkeklere göre daha savunmasız hale gelirler. Kadınlar, afet öncesinde ve

sonrasında erkeklerden farklı deneyimler yaşarlar ve farklı ihtiyaçlara sahiptirler. Kadınların afetlerden daha fazla etkilenme düzeyi ülkelere göre değişkenlik gösterse de neredeyse bütün ülkelerde afetler kadınlar üzerinde daha derin izler bırakmaktadır (Demirci ve Avcu, 2021: 89). Kadınlar sadece afetlerden değil afet sonrası ortaya çıkan göç sürecinden de olumsuz etkilenmektedir. Göç süreci özellikle bütün dezavantajlı göçmenleri fiziksel, sosyal ve psikolojik olarak olumsuz etkilese de sosyal savunmasız kadınlar daha fazla bedensel ve zihinsel olarak göçün yıkıcı etkilerine maruz kalmaktadır (Arabacı, Hasgöl ve Serpen, 2016).

Kadınların erkeklere göre afetlerden daha fazla olumsuz etkilenmesi kadınların cinsiyet eşitsizliği bağlamında toplum içinde daha dezavantajlı bir konumda olmalarından kaynaklanmaktadır. Ancak kadınların afetlerden erkeklere göre daha derinden etkilenmesi sadece kadınların toplumsal konumlarından kaynaklanmamaktadır. Ayrıca kadınların biyo-psikolojik özelliklerinin de afet ve göç gibi zorlu durumlarda kadınların erkeklere göre daha savunmasız olmalarına etki ettiği görülmektedir. “Doğuştan gelen biyolojik farklılıklardan kaynaklı bedensel özelliklerinden dolayı kadın ve erkeğin depremin etkilerini deneyimlemeleri farklılık göstermektedir” (Tor ve Güneş Yüce, 2023: 626). Cénat ve Derivois’in (2015) 2010 yılındaki Haiti depreminden sağ kurtulan 7 ile 17 yaş arasındaki kişilerle yaptığı çalışmada Travma Sonrası Stres Bozukluğunun (TSBB) ve depresyon düzeyinin kız çocuklarında daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Naeem ve arkadaşlarının 2005 yılında meydana gelen Pakistan’daki Keşmir depreminden sonra yaptığı çalışmada kadınların %55,2’si ve erkeklerin %33,4’ü TSSB’ye maruz kaldığı görülmüştür (Naeem vd., 2011). Afet sonrası gerçekleşen göçler de stres düzeyini etkilemektedir. Çünkü zorunlu göç, alışagelen düzenin bozulmasına neden olmakta ve ruhsal hastalıkların gelişmesine ortam hazırlamaktadır. Özellikle kadınlar, göçle birlikte yaşadığı köklü değişim nedeniyle kronik strese maruz kalmaktadır (Arabacı, Hasgöl ve Serpen, 2016: 136).

Tor ve Güneş Yüce’ye (2023) göre depremlerde kadınlar daha fazla güvenlik, hizmetlere erişim, hijyen sorunu yaşamakta, şiddet ve istismara maruz

kalmakta, fiziksel ve psikolojik rahatsızlıklara yakalanmaktadır. Kadınlar ayrıca depremlerde daha çok kadın sağlığı ve doğum hizmetlerine ulaşmada zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Depremlerde bir kaos ortamı olduğu için sosyal hayatta güvenliği temin eden unsurlar dağılmakta ve daha güvensiz bir ortam oluşmaktadır. Bu güvensiz ortamdan kadınlar daha fazla etkilenmektedir. Kadınlar cinsel taciz olmak üzere birçok güvenlik ve şiddet problemi ile karşı karşıya kalmaktadır. Depremlerde kadınlar sağlık açısından da olumsuz etkilenmektedir. Afetlerde yaygın olarak sağlık hizmetlerinde aksamalar olduğu için hamile kadınlar sağlık hizmetine erişimde sorunlarla karşılaşmaktadır. Ayrıca bazı durumlarda doğum ve çocuk bakımı gibi hizmetlerde de aksamalar olabilmektedir.

3. Yöntem

Bu çalışmada çalışmanın konusuna uygun olarak nitel araştırma yöntemine başvurulmuştur. Nitel araştırmalarda araştırmaya konu olan öznelere ilişkin deneyimlerini kendi bakış açıları, ifade biçimleri ve sembolleri ile aktarmaları hedeflenmektedir (Kuş, 2012). Bu kapsamda “nitel araştırmanın amacı bir şeye bütüncül ve derinlemesine bakmak, onu karmaşıklık içinde incelemek ve bağlamı içinde anlamaktır” (Punch, 2016: 183).

Bir araştırma konusu belirlendikten sonra çalışmaya en uygun kuramsal ve felsefi bakış açısının belirlenmesi gerekmektedir (Glesne, 2013). Bu bağlamda araştırma örneklemden aldığı veriyi genelleme kaygısı gütmeyen olguyu anlama amacına yönelik olduğu için fenomenolojik bir bakış açısı ile tasarlanmıştır. Fenomenolojik desen katılımcıların toplumsal gerçekliği nasıl deneyimlediğine dair veri sunmaktadır (Özdemir ve Tuti, 2023).

Bu çalışmanın evrenini 6 Şubat Kahramanmaraş depremlerinden sonra deprem bölgesinden Bitlis iline göç eden depremzede kadınlar oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini ise Bitlis’e göç eden 15 kadın oluşturmaktadır. Bu kapsamda Kahramanmaraş depremlerinde zorunlu olarak göç etmiş 15 kadın katılımcı ile yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Örneklem sayısının belirlenmesinde

verilerin doyum noktasına ulaşılması etkili olmuştur. Çünkü nitel çalışmalarda örneklem sayısının belirlenmesinde “veri doyumunu” bir ölçüt olabilmektedir (Baltacı, 2018). Örneklem belirleme sürecinde nitel araştırmalarda yaygın olarak başvuru alan amaçlı örneklem tekniğinden yararlanılmıştır. Her kadının deprem ve zorunlu göç deneyimi farklı olduğu düşünüldüğünden bu çeşitliliği sağlamak üzere amaçlı örneklem tekniğinin bir alt türü olan maksimum çeşitlilik örneklemesi tercih edilmiştir. Amaçlı örnekleme tekniğinde öne çıkan unsurlar olguya dair iç görü kazanmak, olguyu tüm yönleriyle anlamak ve keşfetmektir (Merriam, 2018).

Nitel araştırmalarda veri toplama tekniği olarak genellikle görüşme, gözlem ve yazılı materyal incelemesi gibi teknikler öne çıkmaktadır. Özellikle görüşme nitel araştırmalarda en sık kullanılan veri toplama aracıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Nitel araştırma yönteminde kullanılan veri analiz tekniklerinden biri içerik analizidir. Gerçekleştirilen görüşmeler sonrasında elde edilen veriler aracılığıyla olguya ilişkin betimlemeler yaparken ve temalar oluştururken içerik analizi yaklaşımı benimsenmiştir. İçerik analizi verilerin çözümlenerek benzer ifadelerin belirlenmesi ile ortak düşüncelerin sistematik bir şekilde kategorize edilmesi ve okuyucuya anlamlı bilgi kümelerini sunma amacı taşıyan bir yaklaşım modelidir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Çalışmada, görüşme yapılan kişilerin kimliklerinin saklı kalması için “K1, K2, K3” şeklinde kodlamalar yapılmıştır.

4. Bulgular

Çalışmanın bu kısmında Kahramanmaraş depremlerinde, afet bölgesinden Bitlis iline zorunlu göç etmiş 15 kadın katılımcı ile yapılan mülakatların bazı görüşme notlarına ve analizlerine yer verilmektedir. Çalışmada ilk olarak elde edilen bulgulardan katılımcılara ait temel bilgilere Tablo 1’ de yer verilmiştir.

Katılımcılara Ait Temel Bilgiler

Bu araştırmada Kahramanmaraş merkezli depremde afet bölgesinden Bitlis iline göç etmiş 15 kadın katılımcı ile yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Katılımcılara ait temel bilgiler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcılara ait temel bilgiler

Katılımcılar	Yaş	Eğitim	Medeni Durum	Meslek	Çocuk Sayısı	Görüşme Süresi
K1	45	Ortaokul	Evli	Ev hanımı	3	47 dakika
K2	59	Lise	Evli	Ev hanımı	4	49 dakika
K3	34	Lise	Evli	Ev hanımı	3	42 dakika
K4	21	Lise	Bekar	Üniv. Öğren.	-	53 dakika
K5	30	Lisans	Evli	Muhasebeci	2	55 dakika
K6	27	Lisans	Evli	Kamu Görv.	1	55 dakika
K7	22	Lise	Bekar	Üniv. Öğren.	-	44 dakika
K8	32	Lise	Bekar	Kuaför	-	55 dakika
K9	24	Lise	Bekar	Üniv. Öğren.	-	47 dakika
K10	41	Lise	Evli	Ev hanımı	2	45 dakika
K11	43	Lisans	Evli	Kamu Görv.	2	41 dakika
K12	26	Lisans	Bekar	Kamu Görv.	-	43 dakika
K13	34	Ortaokul	Evli	Ev hanımı	2	44 dakika
K14	21	Lise	Bekar	İşsiz	-	48 dakika
K15	47	Ortaokul	Evli	Ev hanımı	3	54 dakika

Bu araştırmadaki katılımcıların en küçüğü 21 yaşında, en büyüğü ise 59 yaşındadır. 3 katılımcı ortaokul, 8 katılımcı lise, 4'ü ise lisans mezunudur. 9 Katılımcı evli 6 ise bekârdır. Katılımcılar kamu görevlisi, üniversite öğrencisi, ev hanımı, kuaför gibi farklı mesleklerden oluşmaktadır.

Temalar ve Analiz

Depremi deneyimleme biçimine odaklanılan bu araştırmada içerik analiz tekniği sonucu bazı temalar ve alt temalar oluşturuldu. Bulguların özetini de sunan bu temalar Tablo 2’de görüldüğü gibi 5 ana temada ele alındı.

Tablo 2. Görüşmedeki temalar

No	Temalar	Alt Temalar
1	Deprem Anı	Deprem Anında Yaşanan Psikolojik Deneyimler Karşılaşılan Zorluklar
2	Kadın Depremzede Olmak	Güvenlik, Koruma ve Gasp Sağlık ve Hijyen Anne ve Çocuk Bakımı Kıyafet ve Temel İhtiyaçlar
3	Deprem Bölgesinden Zorunlu Ayrılış	Barınma ve Ekonomik Koşullar Psiko-sosyal İyilik Hali
4	Yeni Şehre Uyum ve Eski Şehre Özlem	Sosyal Dayanışma Sosyal Ağlar Geçmişe Dair Özlem ve Geri Dönüş Umudu Birleşen Aileler ve Değişen Roller
5	Psikolojik Durum ve Maddi Kayıp	Psikolojik Durum ve Destek

		Ekonomik Kayıp
--	--	----------------

Yapılan içerik analizi sonucunda; deprem anı, kadın depremzede olmak, zorunlu ayrılış, yeni şehre uyum ve eski şehre özlem, psikolojik durum ve maddi kayıp ana temalar olarak belirlenmiştir. Bu temalar, katılımcı depremzedelerin depremi deneyimleme biçimlerinin keşfine yönelik önemli veriler sunmaktadır.

Ana Tema 1: Deprem Anı

Bu temada afetzede kadınların deprem esnasında yaşamış olduğu deneyimler ele alınmaktadır. Bir başka ifadeyle bu temada depremzede kadınların depreme yakalandıkları esnada ve deprem sonrası ilk birkaç saatte yaşadıkları süreçler kendi ifadelerinden hareketle analiz edilmektedir.

Tema 1.1: Deprem Anında Yaşanan Psikolojik Deneyimler

Depremde yaşananlara dair sorulara katılımcıların verdiği yanıtların genel olarak yaşanan kaotik süreci betimler nitelikte olduğu görüldü. Yapılan içerik analizde depremzede kadınların deprem esnasında psikolojik açıdan zorlandıkları ve ilk tepkilerinin şok, korku ve kaygı gibi tepkiler olduğu tespit edildi. Görüşme yapılan K1, K2 ve K7 yaşamış oldukları psikolojik deneyimleri aşağıdaki şöyle ifade ettiler:

K1: Ben depreme gece yalnız yakalandım, eşim o an işteydi. Üç çocukla beraber evdeydik, kapı kilitlendi dışarı çıkamadık. O gün çok şiddetli fırtına yağmur vardı ve biz bir şekilde dışarı kaçabildik. Çocuklar ağlıyordu, kadınların çığlık sesleri geliyordu, sanki kıyamet kopuyordu. Çok kötü bir gündü.

K2: Hayatımda belki de en çok korktuğum gündü. Evimiz 3. katta olduğu için sağ salım inebilecek miyiz endişesi vardı. Üst katta oğlum ile gelinim vardı torunlarım için korkuyordum dışarıya çıktığımda ise insanların çaresiz hallerine şahit oldum, insanların o hali gözümün önünden gitmiyor. Evet, biz bir şekilde deprem bölgesini terk edebiliyorduk fakat orda kalan, ölen, insanların çığlıklarını hiçbir zaman unutamayacağım.

K7: Tabii ki de kolay olmadı zaten bir şok içerisindeyiz, ilk başlarda ne yaptığımızı, nereye gittiğimizi bilemez olduk, kolay değil...

K1, K2 ve K7'nin ifadelerinden hareketle katılımcıların deprem esnasında ve sonrasında yaşanan ilk birkaç saat boyunca deneyimlediği süreçlerin psikolojik açıdan zorlayıcı olduğu görülmektedir. Depreme ani bir şekilde yakalanmanın afetzedelerde kısa süreli bir şok hali yaşattığı ve akabinde katılımcıların bu şok haline eşlik eden korku ve kaygıları yoğun olarak deneyimledikleri yapılan görüşmelerde gözlemlendi.

Afetler temel ihtiyaç kaynaklarını tahrip ettiği gibi insan psikolojisi üzerinde de olumsuz hasar bırakmaktadır. Bu çalışmanın kuramsal kısmında değindiği gibi deprem gibi afetlerde kadınlar psikolojik olarak daha derinden etkilenebilmektedir. Bazı kadınların olağanüstü olaylardan psikolojik olarak daha derin etkilenmesi üzerine biyolojik ve psikolojik faktörler etkili olabildiği gibi toplumsal ve kültürel dinamikler de belirleyici olabilmektedir. Katılımcılardan K12, bu konu hakkındaki düşüncelerini ve bir kadın olarak deprem deneyimini şu sözlerle aktarıldığı izlendi:

K12: Biz psikolojik olarak daha kırılganız erkeklere göre bu yüzden zaten var olan eksiklikleri biz kadınlar olarak daha çok hissettik ama özellikle kadın pedi ve orda emziren annelerin daha çok küçük çocukları 3 gün boyunca aç kaldı. Bu yüzden mama ve tabii ki acil yardım kiti ve ilaçları.

K5: Kadınlar erkeklere göre fiziksel anlamda daha zayıflar. Yakını enkaz altında bulunan erkekler oradaki çalışanların el birliği ile ailelerini kurtarabiliyor fakat kadınlar için aynı şey söz konusu değil. Her koşulda aileyi ayakta tutan toparlayıcı kadın modeli vardı kendinden ziyade annesini, babasını, eşini, çocuğunu düşünen onların ihtiyaçlarını kendi ihtiyaçlarından önde tutan kadınlar vardı.

Yukarıda verilen K12'ye ait görüşme notu incelendiğinde, kadınların psikolojik olarak daha kırılgan olduğunun ve bu bağlamda eksiklikleri daha derinden hissettiğinin açıklandığı gözlemlenmektedir. K5 ise yapılan görüşmede, erkekler

kadınlara göre fiziksel olarak daha güçlü olsa da kadınların deprem sürecinde daha diğerkâm olduklarını vurguladıkları izlenmektedir.

Tema 1.2: Karşılaşılan Zorluklar

6 Şubat 2023'te Kahramanmaraş merkezli yaşanan depremlerin şiddeti, etki alanının genişliği, tekrarı ve yaşandığı tarihteki iklim ve hava koşulları gibi faktörler, deprem esnasında birçok zorluğu beraberinde getirmişti. Katılımcılardan K12, K15 ve K14 depremden hemen sonra karşılaşmış olduğu zorlukları şu sözlerle ifade ettiler:

K12: Hava çok soğuktu, herkes dışardaydı, enkaz önünde bekleyen ailelerle doluydu her yer.

K15: ...hava çok kötüydü, arada yağmur-kar geçişleri oluyordu, çadırlar gelene kadar epey zaman geçti. Birkaç gün çadırlarda idare ettik, oradaki kaos ortamından dolayı ve tekrar deprem olabilme ihtimaline karşı o bölgeyi terk etmek istedik.

K14: Yaklaşık bir hafta çadırda kaldık. Gerçekten hava çok soğuktu, dayanamıyorduk artık. Ayrıca hiçbir ihtiyacımızı karşılayamıyorduk. Bu nedenle oradan ayrılmaya karar verdik...

K12, K15 ve K14'ün ifadeleri incelendiğinde deprem sonrası konutlarından dışarı çıkmayı başaran afetzedelerin iklim şartlarından dolayı ısınma problemi yaşadıkları görülmektedir. Yapılan görüşmelerde katılımcıların fiziki, güvenlik ve psikolojik zorlukları eşzamanlı olarak tecrübe ettikleri görülmektedir. Katılımcıların ifadelerinden hem temel ihtiyaçları karşılamakta güçlükler yaşadıkları hem de depremin neden olduğu olumsuz psikolojik süreçlerle baş etmek durumunda kaldıkları görülmektedir.

Ana Tema 2: Kadın Depremzede Olmak

Bu temada depremzede kadınların cinsiyetinden dolayı ayrıca maruz kaldığı sorunlar ve temel ihtiyaçları ele alınmaktadır. Deprem sürecinde yaşanan aksaklıklar depremzede kadın deneyimi üzerinden analiz edilmektedir. Yapılan görüşmelerde kadınların bazı temel ihtiyaçlara erişimde farklı zorluklarla karşılaştığı görüldü. Bu

zorlukların başında güvenlik, sağlık, beslenme, kıyafet, çocuk bezi, çocuk maması vb. ihtiyaçlar geldiği izlendi.

Tema: 2.1: Güvenlik, Koruma ve Gasp

Birçok afet ve olağanüstü dönemlerde şiddet, çatışma, istismar olayları artabilmektedir. Bu durum güvenli bir ortam ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Katılımcılardan K9, K14 ve K15 bu konu hakkındaki deneyimlerini şu sözlerle dile getirdiği görüldü:

K9: Hatay yaşanılmaz durumdaydı, terk etmek durumunda kaldım. Zorunda olmasam da kalmazdım çünkü güvenlik sorunu oluşmaya başlamıştı şehirde.

K14: Kadınlar için hayati önem taşıyan önemli gereksinim güvenli bir ortamdır. Güvenli bir ortam da olmadıktan sonra diğerleri ikinci planda kalıyordu. Güvenlik sağlandıktan sonra temiz çamaşırlar, temiz kıyafetler, ıslak mendil ve benzeri ihtiyaçlar...

K15: Biliyorsunuz böyle doğal afetlerde kadın istismarı veya şiddet olayları için ortam müsait oluyor. Bir kadın için ilk ihtiyaç güvenlidir, bu sağlandıktan sonra diğer ihtiyaçlar sağlanır. Bunların arasında sağlık, hijyen kiti, kıyafet, iç çamaşırı, bebeği olan anneler için hazır süt, çocuk bezi, çadır ve yiyecek ihtiyaçlarının karşılanması çok önemlidir.

K9, K15 ve K14'ün görüşme notları incelendiğinde depremzede kadınlar için özellikle güvenlik ihtiyacının ön plana çıktığı anlaşılmaktadır. Güvenlik, rutin gündelik hayatta da bireylerin en çok ihtiyaç duyduğu bir gereksinim iken K15'in de vurguladığı gibi güvenli bir ortama ulaşma arayışı afet dönemlerinde artmaktadır. Bu arayış, afetzede kadınlar için daha fazla önem arz etmektedir. K4 ve K5 ise bu konu hakkındaki deneyimlerini şöyle aktardığı görüldü:

K4: Çadır bölgelerinde çok fazla gasp ve yağmalama gibi durumlar ile karşı karşıya kalıyorduk. Çoluk çocuğu aç kalmasın diye yıkılan market veya evlerden yiyecek bulmaya çalışanlar, evleri hiç zarar görmeyenlerin bile aç

gözlülükle yardıma ihtiyacı olan insanların malına el koyanlar mı dersiniz. Ne yazık ki içler acısı bir durumdaydık.

K5: Ne yazık ki böyle durumları bile kullanan insanlar var. Bire bir şahit olmuştum. Terk edilmiş evlere girip hırsızlık yapanlar, marketleri yağmalayanlar, sözlü tacizde bulunanlar vardı ne yazık ki.

Yapılan görüşmelerde katılımcıların büyük çoğunluğu depremde taciz olaylarına fazla rastlamadığını belirtse de gasp ve yağmalamanın özellikle depremin ilk sürecinde daha sık görüldüğünü belirttiler. K4, sahipsiz kalan eşyaları gasp edenlerin bir kısmının bunu zorunluluktan yaptığını anlatırken bir kısmının ise fırsattan yararlanarak bunu gerçekleştiğini ifade ettiği gözlemlendi.

Tema 2.2: Sağlık ve Hijyen

Kadın ve erkek, farklı biyolojik özelliklere sahiptir. Bu farklılık gündelik hayatta olduğu gibi olağanüstü zamanlarda da farklı sağlık ve hijyen ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Bu kapsamda afetlerde kadınlar sağlık ve hijyen açısından farklı sorunlarla karşılaşabilmektedir. Katılımcılardan K2 ve K3, depremzede kadınların sağlık ve hijyen ile ilgili karşılaştıkları zorlukları şu ifadelerle aktardı:

K2: Kadınlar açısından koşullar çok daha zordur maalesef; adet sürecinde olan bir kadının hijyenik pete ulaşması hemen mümkün olmuyor. Aynı şekilde çocuğu olan kadınların da çocukların ihtiyaçları için zorlandığına şahit oldum.

K3: Deprem bölgesinde hijyen sıkıntısı vardı. Tuvaletlere erişmek için bile deprem bölgesinden baya bir yürümek gerekiyordu. Bu durum kadınları çok daha kötü etkiliyordu. Hijyenin sağlanması kadınların en büyük ihtiyacıydı. Aynı zamanda regl olan kadınların hijyenik pete ulaşabilmesi için kadın görevlilerin olması şarttı.

K2 ve K3'ün görüşme notları incelendiğinde kadınlar açısından hijyen konusunun vurgulandığı izlenmektedir. K2, deprem sürecinde koşulların kadınlar için daha zor olduğunu ifade ederken K3 ise yardım dağıtımında kadın görevlilerin olması gerektiği detayına vurgu yaptığı görülmektedir.

Tema 2.3: Anne ve Çocuk Bakımı

Sağlık ve hijyen konularında olduğu gibi küçük çocuğu olan kadınlar da afet dönemlerinde özel zorluklarla karşılaşabilmektedir. Ayrıca, afetler çocuklu kadınlar üzerinde daha fazla psikolojik etkiler bırakabilmektedir. Kadınlar, çocuklarının bakımlarını da üstlenme eğiliminde olduğu için bu durum onlar üzerinde psikolojik bir yük oluşturabilmektedir. Bu çalışmada da küçük çocuklu kadınların ek zorluklarla karşılaştığı katılımcılardan K6 ve K7 tarafından şu sözlerle aktarıldı:

K6: 6 aylık bir bebeğe sahip olan bir kadın olarak söyleyeyim ki çok zordu. Bebeğimi emziren ek bir mama vermeyen bir anneyim. Bebeğimi her şeyden sakınırdım. Asla sağlıksız bir şey yedirmeyi istemeyen bir anneydim ki deprem gününe kadar. Depremden çok etkilenip korktuğum için ister istemez sütüm kesildi. Bebeğim aç kalmasın diye onu doyurmam gerekiyordu. El bebek büyütürken ona sağlıksız şeyler alıp yedirmek zorunda kaldım fakat bebeğim alışkın olmadığı için bunları yemeyi kabul etmedi. Sütüm tekrar gelsin diye sürekli bir şeyler yemeye çalıştım, eşim bu konuda çok destek oldu bana. Sürekli bir şeyler bulup yememi sağladı. Her yer kapalı ekmek sırası bile baya çoktu. Evimize zaten giremiyorduk bir şeyler yemek için. Neyse ki zamanla düzene girdi.

K7: Özellikle çocuklu kadınlar bu konuda sıkıntı çektiler. Sadece biz değil sanki tüm dünya ayaklanmış bir yolculuğa çıkıyorduk ve çok kalabalık. Herkes birbirine çarpıyordu sanki ama yine kadınlar olarak çok görev düşüyordu bizlere. Öncelikle o olaydan en az sen etkilenmişsin gibi davranmak zorunda kalıyorduk ve duygularını belli edemiyorsun. Aslında bağıra çağıra ağlamak geliyor içimden ama yapamıyordum çünkü sen güçlü olmak zorundaymışsın gibi hissediyordum. Çevremde çocuk sesleri ve annelerin kendinden çok o çocuklara yönelmesine şahit oldum. Gerçekten çok üzücü ve yorucu bir geceydi. Hasta olan kadınlar, tesettürlü kadınların çaresizliği çok üzücüydü ve çaresizdi.

Katılımcılardan K6 ve K7'ye ait görüşme notları incelendiğinde çocuklu depremzede kadınların ek zorlukları deneyimlediği gözlemlenmektedir. K6 emzirme döneminde olan bir bebeğinin olduğunu, depremde çok korktuğu için sütünün kesildiğini, sütünün tekrar gelmesi için sürekli besin almak zorunda kaldığını ifade ettiği görülmektedir. K7 ise çocuklu depremzede kadınların sadece kendileri için değil çocukları için de korku ve kaygı yaşadığını ancak çocukların bundan olumsuz etkilenmemesi için bu psikolojik sürecin dışarı yansıtılmadığını açıkladığı görülmektedir. Dolayısıyla çocuklu kadınların çocuklarının psikolojik sorunlarının üstesinde de gelmeye çalıştığı izlenmektedir.

Tema 2.4: Kıyafet ve Temel İhtiyaçlar

Deprem gibi bazı afet türlerinin ilk sürecinde ortaya çıkan diğer ihtiyaçlardan biri de kıyafet ve temel ihtiyaçlardır. Deprem gece vakti olduğunda ise insanlar ev içi kıyafetleriyle dışarı kaçmaktadır. Katılımcılardan K9 ve K7 diğer ihtiyaçlarla birlikte depremzede kadınların depremden hemen sonra ortaya çıkan kıyafet ihtiyacını şu sözlerle açıkladığı görüldü:

K9: Hijyenik pedler, bebeği olan anneler için bebeğin ihtiyaç duyacağı her türlü şey, peçete, kapalı kadınlar için başörtüsü aklıma gelenler bunlar.

K7: Öncelik tabii ki de hijyenik gereksinimlere, enfeksiyonun önüne geçebilmek içinde seyyar tuvaletlere temiz kıyafetlere ihtiyaç vardı. Tesettürlü kadınların bir panikle çıktığı ve enkaz altında ev haliyle yakalandığı için tesettür kıyafetlerine ihtiyaç oldu.

K9 ve K7'ye ait görüşme notları incelendiğinde depremzede kadınların depremden sonra ihtiyaç duyduğu temel kaynaklardan biri de kıyafet olduğu anlaşılmaktadır. K7, tesettürlü kadınların deprem anında panikle dışarı kaçtığı için tesettür kıyafetlerine ihtiyaç duyduğunu belirtmektedir.

Ana Tema 3: Deprem Bölgesinden Zorunlu Ayrılış

Bu tema deprem sonrası afetzede kadınların afet bölgesinden zorunlu olarak ayrılma süreçlerini ele almaktadır. Yapılan görüşmelerde aile birliğini sürdürme

ihtiyacı, barınma, iş kaybı ve devam eden artçı deprem gibi nedenlerin zorunlu göç kararı almada etkili olduğu görülmüştür.

Tema 3.1: Barınma ve Ekonomik Koşullar

Yıkıcı depremlerden sonra deprem riskinin devam etmesi, barınma koşullarının yetersizliği, temel ihtiyaçlara erişimde yaşanan zorluklar ve kötüleşen ekonomik koşullar afetzedelerin deprem bölgesinden göç etmesine neden olmaktadır. Katılımcılardan K1, K5 ve K2 bu konudaki deneyimlerini şu sözlerle aktardılar:

K1: İskenderun'u bırakmak istemedim ama çocuklarımın canı söz konusu, o yüzden gitmek zorunda kaldım. Ev yıkılmadı ama yıkılmayacak anlamına gelmiyor.

K5: Deprem getirdiği sonuçlar sebebi ile geldik. Mecburduk, yani güvenle kalacağımız bir ev olsaydı gelmezdik.

K2: Deprem ilk günü biz arabada kaldık. Evimizin ilk katı çökmüştü çünkü eve giremiyorduk.

Katılımcılardan K1, K5 ve K2 depremden sonra barınma sorunu yaşadıklarını, depremde hasar alan konutların risk oluşturduğunu ve göç etmek zorunda kaldıklarını belirtmektedir. Ayrıca K10, K6 ve K8 temel ihtiyaçlara erişimde zorluklarla karşılaştıklarını, iş kaybı sorunu yaşadıklarını bu nedenler deprem bölgesini ter etmek zorunda kaldıklarını şu sözlerle aktardılar:

K10: Orada yaşam şartları çok kötü bir durumdaydı ve çocuklarımız da olduğu için çıkmak zorundaydık. Arabada 6 kişiydik 4 çocukla birlikte. Arabada yaşamak zor geldi çünkü lavabo, gıda, barınma sorunu olsun çok zordu.

K6: Aslında bizim için bir zorunluluktuk, çünkü eşim için uygun bir iş imkânı yoktu artık yaşadığımız yerde. Geçimimizi sağlamak için mecburiyet olarak deprem bölgesinden ayrılmamız gerekiyordu.

K8: Evet geri dönmeyi düşünüyoruz ama hala ekonomik ve psikolojikmen buna hazır değiliz şuanda. Eğer ev ve iş imkânı bize sağlanırsa geri döneriz.

Katılımcılardan K10, temel ihtiyaçlara erişimde yaşadıkları zorluklardan dolayı göç ettiğini ifade ederken K6 ve K8 deprem sonrası ailede ücretli çalışan bireyin/bireylerin iş kaybı yaşadığını ve yeni iş imkânı bulmak amacıyla deprem bölgesinde ayrılmak zorunda kaldığını belirtmektedir.

Tema 3.2: Psiko-sosyal İyilik Hali

Afetlerde sadece yaşamsal kaynaklara erişimdeki zorluklar değil afetlerin ortaya çıkarmış olduğu bazı sosyopsikolojik süreçler de afetzedelerin göç etmesinde neden olabilmektedir. Katılımcılardan K3, K13 ve K10 özellikle çocukların afet ortamından psikolojik olarak daha fazla etkilenmemesi için göç etme kararı aldıklarını ya da geri dönmek istemediklerini şu ifadelerle aktardılar:

K3: ...ben ve üç kızım bir süre daha burada kalmayı düşünüyoruz. Kalabileceğimiz sağlam bir ev olsa dahi o durumda orada kalamazdık ki şuan bile çocuklarım Kahramanmaraş'a dönmeyi istemiyorlar, kaybettikleri kuzenlerinin acısını hala yaşıyorlar.

K13: Eşim ve ben çocuklarımızın daha fazla psikolojik bir travmaya sebep olmama adına Bitlis'e taşınmaya karar verdik.

K10: En önemlisi çocukların psikolojisi o çevreyi görünce, insanları görünce zor haldeydi.

Katılımcılardan K3, K13 ve K15'e ait görüşme notlarından depremin çocukların psikolojisi üzerinde derin izler bıraktığı görülmektedir. Benzer bir biçimde katılımcılardan K6 ve K15 depremden sonra sürekli yaşanan artçı sarsıntıların kendilerinde ve ailenin diğer üyelerinde korku ve endişeye neden olduğunu ve bu sebeple göç etme kararı aldıklarını şu sözlerle belirttiler:

K6: ...belki saçma gelebilir ama içindeki korkuyu yenemiyordum, eve giremiyordum, gece yatmadan önce o anlar aklımdan çıkmıyordu. Sürekli artçıların olması beni sahada korkutuyordu. Psikolojik olarak çok yıprandım. Bunları da aşmam gerekiyordu.

K15: Yani nasıl anlatayım size, aşırı bir korku vardı bende. Ayriyeten arkadaşlarımla beraberdim. Orda kaldığım her saniye tedirgindim, çünkü üst üste artçılar oluyordu. Çok şükür sağ salim çıkabildik oradan.

Katılımcıların ifadelerinden beslenme, barınma, iş kaybı gibi fiziki olumsuzlukların yanı sıra artçı sarsıntılar nedeniyle yaşanan stres, kaygı ve korku gibi psikolojik sorunların da eş zamanlı olarak deneyimlendiği görülmektedir. Bu durumun afetzedelerin yaşanılan şehri terk etme kararlarında önemli bir etken olduğu düşünülmektedir. Başka bir ifadeyle afet sonrası yaşanan çoklu ve birikimsel zorlukların katılımcıların göç etme eğilimlerini arttırdığı söylenebilmektedir. Tüm bu bulgular ışığında araştırmacılar 6 Şubat 2023 depremleri sonrası gerçekleşen göç hareketlerinin “zorunlu göç” olarak sınıflandırılması gerektiği kanaatini taşımaktadır. Çünkü kadın depremzedelerin bu tema özelinde yukarıda belirttiği tüm unsurların deprem bölgesini terk etmenin tercihten öte bir zorunluluk olarak algılandığına işaret etmektedir.

Ana Tema 4: Yeni Şehre Uyum ve Eski Şehre Özlem

Afetler sonucunda gerçekleşen zorunlu göçle birlikte ortaya çıkan temel olgulardan biri de uyum süreci ve göç eden yere dair beslenen özlemdir. Bu uyum süreci çoğu zaman afetzedelerin hangi koşullarda göç ettiği, göç edilen yerle daha önceden kurulmuş bir bağın olup olmaması, göç edilen yerde yerel halk, esnaf, komşu ve gönüllüler tarafından nasıl karşılandıkları ve afet öncesi kurdukları sosyal ağların ne kadar kuvvetli olduğuna göre değişmektedir.

Tema 4.1: Sosyal Dayanışma

Afetlerde ve olağanüstü durumda özellikle geleneksel toplumlarda mağdur birey ve ailelere ilk süreçlerde büyük bir destek sunulabilmektedir. Kahramanmaraş merkezli depremlerden hemen sonra Bitlis’e göç eden katılımcılardan K4, K11 ve K13 yerel halkın, esnaf, komşu ve gönüllülerden oluşan grupların onlara sunduğu dayanışma pratiklerini şu sözlerle aktardılar:

K4: Geldiğimizde genel olarak komşu teyzeden tutun, esnaf amcalar sıcak bir şekilde bizi karşıladılar. Acıyarak değil de daha çok uzaktan gelmiş yakınları gibi davrandılar.

K11: Hepsi yardımcı olmaya çalıştılar. Hem maddi hem manevi özellikle gönüllüler çok fazla vardı.

K13: Çok iyi insanlarla karşılaştık ve gerçekten yurdumun insanları bir başka. Hepsinden Allah razı olsun çok ilgilendiler bizlerle. Şunu söylemek isterim ki gönüllü o kadar insan vardı ki yardım etmek isteyen, bizlerle iletişime geçmek isteyen çok insan oldu, hepsi destek çıktı.

K4, K11 ve K13'ün ifadelerinden hareketle genel olarak bölge halkının zorunlu göçle şehre yeni yerleşen depremzedelere sosyal ve ekonomik destek sağladıkları, özellikle gönüllü bireylerden oluşan grupların afetzedelerin ihtiyaçlarını karşılamaya çalıştığı görülmektedir.

Tema 4.2: Sosyal Ağlar

Birçok göç türünde sosyal uyum süreçlerinde sosyal ağlar önemli işlev görmektedir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde de sosyal uyum sağlamada depremzede kadınların sahip olduğu sosyal ağların önemli rol oynadığı ve kök aile üyelerinden birinin yanına göç etmenin yeni bir sosyal çevre inşa etme sürecini hızlandığı gözlemlendi. Katılımcılardan K3, K4 ve K5 yeni şehre uyum sürecine ilişkin düşüncelerini şu sözlerle aktardılar:

K3: Şuan kaldığımız yerde genel olarak insanlar sıcak davranıyor. Ablamın arkadaşları bazen eve geliyorlar, onlarla sohbet etmek iyi geliyor.

K4: Yaşıt kuzenlerim olduğu için düşünmeye, sıkılmaya vakit bile bulamıyorum. Çevremizdeki insanlar depremin kötü izlerini zihnimizden atmak için çabalyorlar.

K5: Burası da küçüklüğümün geçtiği sokaklar, tanıdık yüzler olduğu için zorlanmadım. Liseden arkadaşlarımla bazen oturuyorum çocukluk arkadaşlarım var. Sağ olsunlar hiçbir şekilde yardımlarını esirgemiyorlar.

Katılımcı K3'ün ifadelerinde ablasının evine taşındığı ve ablasının daha önceden kurduğu arkadaşlık ağlarına dâhil olduğu ve bunun kendisine psikolojik açıdan iyi geldiği saptanmıştır. Katılımcı K4 ve K5 ise deprem sonrası memleketlerine döndükleri için daha önce zaten tanıdığı akraba ve arkadaşlarıyla daha güçlü sosyal ilişkiler geliştirdiklerini ve bu ilişkilerin depremde yaşadıkları travmatik izleri atlatmada etkin bir sosyal destek sağladığını aktarmışlardır.

Tema 4.3: Geçmişe Dair Özlem ve Geri Dönüş Umudu

Özellikle zorunlu göç türünde ve ani ayrılışlarda geçmişe dair özlem ve terk edilen yere dair aidiyet daha güçlü olabilmektedir. Bu kapsamda zorunlu ayrılış bazı durumlarda yeni şehre uyumu zorlaştırabilmektedir. Yapılan görüşmelerde deprem öncesi akraba, komşu, hemşeri ve arkadaş gibi kişilerle güçlü bağları olan ve afet sonrası çözölen söz konusu sosyal ağların özlemini duyan katılımcıların da yeni şehre adaptasyonda sorun yaşadıkları görölmüştür. Afetzedelerin çözölmüş sosyal ağlara özlemi yeni şehre uyumu güçleştirmesinin yanı sıra bu afetzedelerde göç edilen afet bölgesine geri dönme fikrini de canlı tutmaktadır. Katılımcılardan K6 ve K7 terk ettikleri şehre yönelik özlemini şu ifadelerle aktardılar:

K6: Duygularım... Çok zor desem anlar mısın bilmiyorum ama hayatımda hiç ailemden bu kadar uzak düşmedim. Çok üzüldüm, çok ağladım, ben tek başıma başka bir şehirde nasıl yaşayacağım dedim kendime. Tabii ki eşim yanımda fakat aile özlemi sarmıştı bedenimi. Hep düşündüm, en ufak bir sıkıntıda ailem yanımda olurdu bunları nasıl aşacağım diye. Küçük bebeğim, nene sevgisi, dede sevgisi, teyze, dayı, amca, hala sevgisi görmeden uzaktan görüp yaşayacak.

K7: Kendi memleketime, çocukluğuma tekrar dönmek istiyorum tabii ki de ve şehrimi çok özledim umarım en kısa zamanda şartlar elverişli olduğu durumda tekrardan döneceğiz.

K6 ve K7'in ifadelerinden terk ettikleri afet bölgesinde deprem öncesi kurdukları sosyal ilişkilere duydukları özlemi yoğun olarak hissettikleri

anlaşılmaktadır. Katılımcılardan K2, K5 ve K13 ise afet nedeniyle terk etmek zorunda kaldıkları yere bir gün yeniden dönme arzularının olduklarını şu sözlerle aktardılar:

K2: Güvenle oturabileceğim bir ev yapıldıktan sonra ve bu korkumu üzerimden attıktan sonra elbette doğup büyüdüğüm yere geri gitmeyi düşünüyorum.

K5: Düşünüyorum... Orda kurulu bir düzenimiz vardı, çocukların alıştığı bir ortam vardı, eşimin işi orda. Bu sebeple Kilis'e gideceğiz, eski evimize değil eşim şuan inşaat halinde olan bir evi yapıyor. O tamamlanınca gideceğiz.

K13: Çok faza hüznülyüydük. Çok korkmuştuk. Bir aile için kendi evini terk etmek, yuvasını kendi memleketini terk etmek çok zor bir durum ama mecburduk. Yine de bir gün dönme umuduyla yaşıyoruz. En kısa zamanda da dönmek temennimiz.

K2 ve K13'ün terk ettiği şehre geri dönme motivasyonlarında memleketleriyle kurdukları tarihsel bağların ve aidiyetin etkili olduğu görülmektedir. K5 ise afetle birlikte çözülen sosyal sistemini yeniden inşa etme arzusu taşıdığı ve K5'in afet bölgesine geri dönme düşüncesinde bu arzunun belirleyici olduğu görülmektedir.

Tema 4.4: Birleşen Aileler ve Değişen Roller

Deprem gibi birçok yıkıcı afetten sonra afetzedeler konut sorunu ile karşılaşabilmektedir. Türkiye'de gerçekleşen yıkıcı depremlerden sonra bazı afetzedelerin konut sorunu çözmek için afet bölgesini terk ederek diğer yerlerdeki akrabalarının yanına taşınabilmektedir. Uzayan bu aile birleşmeleri yeni eviçi rolleri de beraberinde getirmektedir. Kök aile üyelerinden birinin evine yerleşen K4, K5 ve K11 göç sonrası eviçi emek rollerine ilişkin şu ifadeleri aktardılar:

K4: Kaldığımız yer amcamın evi. Kuzenlerimle beraber temizliği yapıyorum. Evin nüfusu fazla olduğundan işi de fazla oluyor. Depremden önce yapmadığım kadar temizlik yapıyorum.

K5: Çalıştığım için çocuklarımın ve evimin bakımından sorumlu bir yardımcım vardı fakat depremden sonra ailemin yanına gelince hayat standartlarımız düştü. Haliyle evin işleri ile genel olarak ben ilgileniyorum.

K11: Ben çalışan bir kadın olduğum için önceden ev işlerini vs. ben yapmazdım, buna vaktim olmazdı fakat burada hepimiz birlikte yaşadığımız için onlara yardımcı oluyorum.

K4, K5 ve K11'ün ifadelerinden hareketle göç sonrası birden çok ailenin bir arada yaşadığı bir hane modeline geçildiği görülmektedir. K4 amcasının evine yerleştiğini ve ev işlerini kuzenleri ile paylaşmasına rağmen iş yükünün arttığını belirtmektedir. Deprem öncesi ücretli bir işe sahip olduğu için evinde yardımcı eleman çalıştırdığını ifade eden K5 ve K11, depremden sonra ev işlerini kendileri yapmaya çalıştıklarını belirtmektedir.

Ana Tema 5: Psikolojik Durum ve Maddi Kayıp

Bazı afet türleri onu deneyimleyen bireylerde ve toplumlarda uzun süreli hem psikolojik hem ekonomik tahribatlar oluşturmaktadır. Yıkıcı depremler bu afetlerden biridir. Kahramanmaraş merkezli depremler de sadece binlerce insanın ölümüne neden olmamış, depremi deneyimleyen bireylerde psikolojik rahatsızlıklar oluşturmuş ve önemli oranda maddi kayıp meydana getirmiştir.

Tema 5.1: Psikolojik Durum ve Destek

Ana deprem ve sonrasında gelen artçı depremleri deneyimleyen afetzedelerin büyük bir kısmı, yaşadıkları şok, korku ve kaygı halinin sebep olduğu psikolojik tahribatın uzun süre etkisinde kalabilmektedir. Kuramsal çerçevede değinildiği gibi bazı çalışmalarda depremedelerin önemli bir kısmı Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) tanısı aldığı görülmektedir. Bu durum depremin fiziki yıkıcılığının yanında psikolojik yıkıcılığının da olduğuna işaret etmektedir. Katılımcılardan K1, K6 ve K8 psikolojik açıdan yaşadıkları deneyimi şu sözlerle aktardılar:

K1: İlk önce insanın içinde bir korku oluştu, yani demek istediğim yaşlandık, bu korku ömrümüzden bir 10 yıl aldı yani. Aile bağlarının kuvvetlendiğini söyleyebilirim. Benim ailem bana daha çok bağlı oldu...

K6: Çok kötü hissediyorum. En çok psikolojik olarak etkilendim. Yaşanılanları unutamıyorum, hafızamdan silemiyorum, desteğe ihtiyacım olduğunu düşünüyorum.

K8: Psikolojikmen hala atlatamayacağımı düşünüyorum. Çok zor bir süreç. Hayatımın en kötü günlerini yaşıyorum. İlk günlere göre acım biraz hafıfledi, ailemin yanında olduğum için.

Görüşme yapılan kadın afetzedelerden K1 deprem sonrası hissettiği korkuları “ömrümden bir 10 yıl gitti yani” ifadesiyle dile getirirken afet sonrası aile bağlarının güçlendiğine vurgu yapmıştır. K6 depremin kendisini en çok psikolojik açıdan yıprattığını dile getirirken, K8 depremi psikolojik açıdan hayatının en kötü günü olarak nitelendirmiştir. Katılımcıların ifadelerinden hareketle depremin psikolojik açıdan zorlayıcı bir deneyim olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcıların büyük bir bölümü göç sonrası herhangi bir psikolojik destek almadıklarını fakat hem kendileri hem de aile üyeleri için psikolojik desteğin gerekli olduğunu dile getirmişlerdir. Katılımcılardan K3, K7 ve K11 başta kendileri ve çocukları olmak üzere tüm aile üyelerinin psikolojik destek ihtiyacına ilişkin ifadelerini şu sözlerle aktardılar:

K3: Sizinle de ilk konuştuğumuzda çocuklar için psikolojik destek çalışanlarının gelmesi iyi olur demiştim. Çünkü bu dönemde ülkece kötü zamanlardan geçtik ama biz yakından şahitlik edenler çok daha fazla zorlandık. Eski düzenimizi sağladıktan sonra hem çocuklar için hem de kendim için psikolojik destek almayı düşünüyorum.

K7: Her şeyini kaybetmiş bir insanın psikolojisi nasıl olabilir ki, tabii ki de berbat bir durumda. Profesyonel destek olsa tabii ki de iyi olur. Ben ve ailem için gerçekten iyi bir desteğe ihtiyacı var. Çok yıprandık ve hem fiziken hem

de ruhen çok yorulduk ve gerçekten bu rüyadan bir an önce uyanmak istiyoruz.

K1: Psikolojik destek almadık, öyle bir avantajımız olmadı ama almak isteriz çünkü hala atlatabilmiş değiliz, özellikle çocuklarıma karşı sağlıklı durabilmek için buna ihtiyacım var.

K3'ün ifadeleri doğrultusunda sadece kadın depremzedelere değil depremi deneyimlemiş ve sosyal savunmasız gruplar arasında nitelendirebileceğimiz çocuklara da psiko-sosyal destek hizmetlerinin sunulması gerektiği gözlemlenmiştir. K7 ise benzer bir talebi dile getirirken aile üyelerinin tamamını psikolojik destek alma sürecine dâhil etmiştir. K11 ise bir ebeveyn olarak psikolojik destek alma ihtiyacını çocuklarına duyduğu sorumluluk bağlamında bir gereklilik olarak öne çıkarmıştır.

Tema 5.2: Ekonomik Kayıp

Büyük şiddetli depremlerin fiziki yıkıcılığının maddi kayıplara neden olduğu bilinmektedir. Bu maddi kayıplar depremin yarattığı fiziki tahribatın büyüklüğüne göre ulusal, bölgesel, yerel, ailesel ve bireysel olmak üzere makrodan mikroya farklı düzeylerde ekonomik refah alanını etkilemektedir. Afetzedeki bazı katılımcılar deprem sonrası taşınabilir ve taşınmaz mal kayıplarına ilişkin maddi kayıplarını şu ifadelerle dile getirdiler:

K5: İlk defa kendimi bu kadar çaresiz hissettim. Çocukların biz yetişkinlere oranla daha geç adaptasyon süreci oluyor. Çocukların alıştıkları hayat standartlarının bir anda yok olması ve benim hiçbir şey yapamıyor olmam beni hem ekonomik hem de psikolojik anlamda yıprattı.

K3: Kahramanmaraş'taki evimiz şuan kullanacağımız bir durumda değil, arabamız vardı sadece onu da buradaki ihtiyaçlarımız için eşim sattı.

K7: Evimiz yıkıldı, arabamız enkazın altında kaldı, altınlar enkazın altında kaldı. Kısacası hepsini kaybettik. Gerçekten belli bir süreden sonra cana geleceğine mala gelsin diyorsunuz, hiç umurumuzda olmadı diyemem ama o

anı atlatıp başka şehre geldiğinde ve gerçekten o yokluğu gördüğün zaman ekonomik açıdan keşke alabilseydik ya da olmasaydı diyebiliyor insan.

Katılımcıların ifadelerinden göç eden tüm kadın depremzedelerin farklı boyutlarda ekonomik kayıplar yaşadıkları ve bu durumun hem aile düzeyinde hem de bireysel düzeyde refah seviyelerini düşürdüğü görülmüştür.

Sonuç

Bu araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde katılımcılarla ilgili önemli birtakım verilere ulaşılmıştır. Kadınların deprem anında psikolojik olarak zorlandığı ve ilk tepkilerinin genellikle şok, korku ve kaygı şeklinde ortaya çıktığı görülmüştür. Depremlerin şiddeti, geniş bir alanı etkilemesi, artçı sarsıntıların sürekli tekrar etmesi ve olumsuz hava koşulları; kadınların karşılaştığı zorlukları daha derinden hissetmesine neden olmuştur. Bu açıdan güvenlik, hijyen, sağlık hizmetlerine erişim gibi temel gereksinimler afet sonrası süreçte kadınlar için kritik öneme sahiptir. Depremi deneyimleyen kadınların hijyen ve sağlık hizmetlerine erişimde yaşadığı zorluklar, diğer araştırmalarda da belirtilmektedir (Budhathoki vd., 2018). Katılımcılar, bu ihtiyaçların yeterince karşılanmamasının fiziksel ve psikolojik yüklerini artırdığını ifade etmişlerdir. Örneğin, kıyafet, bebek maması, temiz suya veya hijyen kitlerine ve diğer temel ihtiyaçlara erişimdeki sorunlar, katılımcıların afet sonrası süreci daha zorlayıcı bir şekilde deneyimlediğini göstermiştir. Kadınların depremlerde duygusal sağlık sorunları yaşadıkları, ek zorluklarla karşılaştıkları; depremin şiddeti, artçı sarsıntıların sürekliliği ve olumsuz hava koşullarının bireylerin psikolojik tepkilerini etkilediği; kadınların afet sonrası süreçte gündelik hayata uyum sağlamada ciddi sorunlar yaşadıkları ve bu süreçte fiziksel ve psikolojik yüklerinin arttığı başka çalışmalar tarafından da vurgulanmıştır (Demirci ve Avcu, 2021; Çetin Aydın ve Aytaç, 2023; Tor ve Güneş Yüce, 2023).

Bu çalışmada; barınma, beslenme ve diğer temel ihtiyaçlara erişimdeki zorluklar katılımcıların afet bölgesini terk etmesinde belirleyici olduğu görülmüştür. Benzer bir biçimde afet ortamının ortaya çıkardığı psikolojik yük katılımcıların bulunduğu yeri terk etmesinde ve geri dönüşü geciktirmesine etkili olduğu

gözlemlenmiştir. Bu veriler afet ve göç arasındaki ilişkiyi (İnce, 2024; Karazincir, 2024: 366; Ökten Sipahioğlu, 2024: 301; Fırat, 2022: 48) bu çalışmanın katılımcıları özelinde ortaya koymuştur.

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde katılımcıların göç ettikleri kente uyumunu kolaylaştıran ve zorlaştıran etmenlerin söz konusu olduğu izlenmiştir. Yerel halkın depremzedelere yönelik sosyal ve ekonomik destekleri katılımcıların yeni kente uyumu kolaylaştıran unsurlar olduğu belirlenmiştir. Bu açıdan bölge halkının afetzedeler için filantropik bir ağ kurduğu, kurulan bu dayanışma ağının katılımcıların kente uyumu kolaylaştırdığını söylemek mümkündür. Birçok yıkıcı depremden sonra yaygın olarak ilk süreçte dayanışma pratiklerine rastlamak mümkündür (Çalışkan ve Kaya, 2021). Diğer taraftan göç alan bölgeyle akrabalık, hemşericilik, komşuluk ve arkadaşlık gibi sosyal aşinalığı olan katılımcıların da kente uyumunun daha kolay gerçekleştiği gözlemlenmiştir. Bu çalışmanın katılımcılarıyla sınırlı olan bu veri, göç sürecinde sosyal ağların işlevselliğiyle uyumaktadır. Katılımcılardan terk edilen afet bölgesine olan özlemi yoğun olarak hissedenlerin yeni kente adaptasyonda güçlük çektikleri izlenmiştir. Ayrıca hane birleşmesi sebebiyle eviçi emek rollerinin değişmesi ve deprem öncesine kıyasla iş yükünün artması bazı kadınların yeni kente uyumda kısmen zorlanmasına neden olduğu görülmüştür.

Afetzedede kadınlar açısından deprem sonrası göçün psikolojik etkileri de dikkat çekicidir. Katılımcılar, yaşadıkları korku, kaygı ve travmaların günlük yaşamlarına yansıdığını ve bu durumun özellikle çocuklarının psikolojik sağlığına da olumsuz etki ettiğini belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra, kadınların çocuklarının ihtiyaçlarını karşılama sorumluluğunun artması, maddi kayıp yaşamaları Fırat'ın da (2022: 64) belirttiği gibi onların psikolojik yüklerini daha da artırmıştır. Dahası başka çalışmalar da kadınların depreme tepki olarak daha fazla stres yaşadıklarını yaptığı saha araştırmalarıyla ortaya koymaktadır (Anderson ve Manuel, 1994). Bazı katılımcılarda özellikle ailelerinden ve memleketlerinden uzaklaşmış olmalarının

getirdiği yalnızlık ve sosyal bağların kopması gibi faktörlere bağlı olarak yeni kentlere uyum süreçlerinde zorlandıkları görülmüştür.

Araştırma, kadınların zorunlu göç sürecindeki uyum ve direnç mekanizmalarını anlamak adına önemli veriler sunmaktadır. Özellikle, sosyal destek ağlarının güçlendirilmesi ve kadınların özel ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulduğu kapsayıcı afet yönetimi politikalarının geliştirilmesi gerekliliği bir kez daha ortaya çıkmıştır. Gönüllü gruplar ve yerel halkın depremzedelere sağladığı destek, sosyal dayanışmanın bu süreçteki önemini vurgulamaktadır. Ancak, bu tür desteklerin tüm depremzedelere eşit bir şekilde ulaştırılması ve toplumsal dayanışma ağlarının sürdürülebilir hale getirilmesi gerektiği açıktır. Afet ve zorunlu göç süreçlerinde kadınların yaşadığı deneyimlerin cinsiyet eşitsizliği bağlamında ele alınması, daha adil ve etkili afet yönetimi politikalarının oluşturulmasına katkı sağlayacaktır. Kadınların afet sonrası yaşam koşullarını iyileştirmek için yerel yönetimlere, sivil toplum kuruluşlarına ve gönüllü gruplara önemli roller düşmektedir. Araştırma sonuçları, toplumsal dayanışma ve kapsayıcı politikalar aracılığıyla kadınların afet sonrası güçlenmesini desteklemenin mümkün olduğunu göstermektedir.

Bu araştırmanın sonuçları doğrultusunda, afet sonrası kadınların yaşam koşullarını iyileştirmek ve sosyal uyum süreçlerini desteklemek için bazı öneriler sunulabilir. Öncelikle, kadınların özel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik kapsayıcı afet yönetimi politikalarının geliştirilmesi gereklidir. Bu politikalar, güvenlik, hijyen, sağlık hizmetlerine erişim ve çocuk bakım desteği gibi alanlarda kadınların karşılaştığı zorluklara çözüm üretmeyi hedeflemelidir.

Göç eden kadınların sosyal uyum süreçlerini desteklemek amacıyla yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşlarının ve gönüllü grupların organize bir şekilde çalışması önemlidir. Topluluk temelli sosyal dayanışma ağlarının oluşturulması, kadınların göç ettikleri yerlerde daha kolay uyum sağlamalarını ve desteklenmelerini mümkün kılabilir. Bu dayanışma ağlarının sürdürülebilir bir şekilde faaliyet göstermesi, uzun vadede kadınların psiko-sosyal iyilik hallerini artırabilir.

Ekonomik bağımsızlığın desteklenmesi de afet sonrası kadınların yaşam kalitesini yükseltmede kritik bir rol oynamaktadır. Kadınların gelir elde etme süreçlerini kolaylaştırmak için afetlerde kadınlar özelinde girişimcilik eğitimleri, mikro kredi programları ve istihdam fırsatları sunulabilir. Böylece, ekonomik kırılganlıklarının azaltılması ve ailelerin geçim kaynaklarının güçlendirilmesi sağlanabilir. Psikolojik destek hizmetlerinin yaygınlaştırılması, kadınların ve çocukların afet sonrası yaşadıkları travmaları atlattırmalarına yardımcı olabilir. Özellikle ücretsiz ve erişilebilir psiko-sosyal destek hizmetleri sunularak kadınların bu süreçteki dayanıklılıkları artırılabilir.

Kaynakça

- Anderson, K. M. ve Manuel, G. (1994). Gender differences in reported stress response to the Loma Prieta earthquake. *Sex Roles*, 30, 725-733.
- Arabacı, Z., Hasgöl, E. ve Serpen, A. (2016). Türkiye’de kadın göçmenlik ve göçün kadın sağlığı üzerine etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, (36), 129-144. <https://doi.org/10.21560/spcd.77608>
- Aslan, A. (2023). İlişkisel sosyoloji bağlamında Kahramanmaraş depremleri-göç-göçmetre. *İnsan Hareketliliği Uluslararası Dergisi*, 3(1), 66-75.
- Baltacı, A. (2018). Nitel Araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 231-274.
- Bozkurt, V. (2023). Depremin toplumsal boyutu. *Avrasya Dosyası Dergisi*, 14(1), 89-111.
- Budhathoki, S. S., Bhattachan, M., Castro-Sánchez, E., Sagtani, R. A., Rayamajhi, R. B., Rai, P. ve Sharma, G. (2018). Menstrual hygiene management among women and adolescent girls in the aftermath of the earthquake in Nepal. *BMC women's health*, 18, 1-8. <https://doi.org/10.1186/s12905-018-0527-y>
- Çalışkan, A. ve Kaya, G. (2021). Deprem sonrasındaki toplumsal dayanışma pratiklerinin sosyolojik görünümü: İzmir depremi örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 12(32), 1052-1077. <https://doi.org/10.21076/vizyoner.878817>
- Cénat, J. M. ve Derivois, D. (2015). Long-term outcomes among child and adolescent survivors of the 2010 Haitian earthquake. *Depression and anxiety*, 32(1), 57-63. doi: [10.1002/da.22275](https://doi.org/10.1002/da.22275)
- Çetin Aydın ve Aytaç, S. (2023). Depremin dezavantajlı gruplardan biri olan depremzede kadınlar üzerindeki psiko-sosyal etkisi: Nitel bir araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 10(3), 2195-2218. <https://doi.org/10.30798/makuiibf.1281904>
- Danış, D. (2024). Şubat 2023 Depremleri sonrası toplumsal eşitsizlikler ve göç örüntüleri. *REFLEKTİF Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 517-534. <https://doi.org/10.47613/reflektif.2024.177>

- Demirci, K. ve Avcu, T. (2021). Afet süreçlerinde kadın bireylerin yaşadığı sorunlar ve çözüm önerileri: İzmir ili örneği. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 11(1), 86-105.
- Fırat, M. (2022). Deprem ve toplumsal etkileri. *Tezkire Dergisi*, 31(80), 47-72.
- Glesne, C. (2013). *Nitel araştırmaya giriş* (Çev. A. Ersoy ve P. Yalçınoglu). Ankara: Anı Yayıncılık.
- İçişler Bakanlığı. (2024). Türkiye'nin birlik ve dayanışma gücü depremle sındı, asrın felaketi asrın dayanışmasına dönüştü! <https://www.icisleri.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 04.01.2025
- IDMC. (2024). Global Report on Internal Displacement. <https://api.internal-displacement.org/sites/default/files/publications/documents/IDMC-GRID-2024-Global-Report-on-Internal-Displacement.pdf>
- İnce, C. (2020). Afetler çağı, afetlerin yapısal dönüşümü ve COVID-19. *Turkish Studies*, 15(4), 565-578. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.44080>
- İnce, C. (2024). The Israel war as a social disaster and the forced migration of palestinians. *Toplum Ekonomi ve Yönetim Dergisi*, 5(Özel), 1-18. <https://doi.org/10.58702/teyd.1569619>
- Kanlı, İ. B. ve Başköy, D. (2018). Küreselleşme ve Çevre Sorunları Bağlamında Göç: İklim Mültecileri. *Research Journal of Politics, Economics & Management/Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 39-57
- Karazincir, S. E. (2024). Deprem ve göç ilişkisi. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 15(1), 366-383. <https://doi.org/10.54688/ayd.1412380>
- Kuş, E. (2012). *Nitel-nitel araştırma teknikleri: Sosyal bilimlerde araştırma teknikleri: Nicel mi nitel mi?*. Anı Yayıncılık.
- Merriam, S.B. (2018). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber* (Çev. S. Turan). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Naeem, F., Ayub, M., Masood, K., Gul, H., Khalid, M., Farrukh, A. ... ve Chaudhry, H. R. (2011). Prevalence and psychosocial risk factors of PTSD: 18 months after Kashmir earthquake in Pakistan. *Journal of affective disorders*, 130(1-2), 268-274. doi: [10.1016/j.jad.2010.10.035](https://doi.org/10.1016/j.jad.2010.10.035)
- Ökten Sipahioğlu, B. (2024). Göç ve doğal afet ilişkisi: Deprem göçü. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 15(1)-Deprem Özel Sayısı-, 292-313. doi: [10.54688/ayd.1375491](https://doi.org/10.54688/ayd.1375491)
- Özbayram, G. G. (2018). Doğal afetler ve yerel topluluk liderleri: Balıkesir örnek olay incelemesi (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özdemir, M. ve Tuti, G. (2023). Nitel araştırma desenleri: Metodolojik bir temellendirme. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 11(2), 217-235. <https://doi.org/10.57115/karefad.1331759>
- Punch, K. F. (2016). *Sosyal araştırmalara giriş: Nicel ve nitel yaklaşımlar* (Çev. D. Bayrak, H. B. Arslan ve Z. Akyüz). Siyasal Kitapevi.
- Sağiroğlu, A. Z., Ünsal, R. ve Özenci, F. (2023). *Deprem Sonrası Göç ve İnsan Hareketlilikleri Durum Değerlendirme Raporu. AYBÜ-GPM Rapor Serisi-15*
- Şeker, B. D. (2023). Doğal afetlerin göç üzerindeki etkileri: Depremler ve Türkiye. *Göç Dergisi*, 10(2), 173-187. <https://doi.org/10.33182/gd.v10i2.875>
- Tor, H. ve Güneş Yüce, T. (2023). Deprem ve Kadın. Avrasya 7th International Conference on Social Sciences March10-12, 2023 – Budapest

- Tor, H. ve Güneş Yüce, T. (2023). Deprem ve kadın. *Avrasya 7th International Conference on Social Sciences* March10-12, 2023, Budapest.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (6. Baskı). Seçkin Yayıncılık.

Extended Abstract

The earthquakes centered in Kahramanmaraş on February 6, 2023, resulted in the deaths of 53.537 people and injuries to 107.213 others (Ministry of Interior, 2024). These earthquakes, which profoundly altered the lives of millions, created a disaster environment. Especially during the initial phase of the event, thousands of people affected by the earthquake, having lost their living resources, were forced to migrate from the earthquake region either through state agencies or by their own efforts (Şeker, 2023: 182). Thus, the earthquake not only deeply shook people's social lives but also revealed the strong relationship between disasters and forced migration. In this regard, disasters and forced migration, which can be both the cause and the consequence of each other, have emerged as two fundamental phenomena deeply affecting social structures and containing traumatic processes and societal tensions. While disasters trigger mass forced migration processes, forced migration, due to its social, economic, and environmental impacts, can acquire a disaster-like character. These negative processes often have deeper and more lasting effects on disadvantaged and socially vulnerable groups.

An examination of the literature on disasters reveals various types, categorized as either natural or human-induced (İnce, 2020). Among natural disasters, earthquakes stand out. Forced migration often follows destructive earthquakes that create disaster environments. These population movements after earthquakes are categorized as environmental forced migration (Ökten Sipahioğlu, 2024: 296). Unlike other types of migration, forced migration disrupts individuals' accustomed social order to a greater extent. It is possible to observe such migrations, commonly occurring after earthquakes, in Turkey from time to time.

Due to its geographical and geopolitical structure, Turkey is exposed to various types of disasters, with the most destructive effects stemming from earthquakes, given the country's location on a seismic belt (Karazincir, 2024: 372; Kanlı and Başköy, 2018: 49). Earthquake-induced disasters in Turkey cause more devastating economic, social, and psychological impacts and result in greater loss of life compared to other disaster types (Firat, 2022: 51). One of the most destructive earthquakes in Turkey's history is undoubtedly the Kahramanmaraş-centered earthquakes on February 6, 2023. Affecting many provinces directly and the whole country indirectly, these earthquakes not only caused loss of life and physical damage but also triggered significant temporary and permanent mass migrations (Şeker, 2023: 182).

While disaster and forced migration processes affect different segments of society to varying degrees, they impact disadvantaged groups such as the elderly, disabled, children, and the poor more profoundly due to societal inequalities and biological differences. Women, as part of these socially vulnerable groups, are undoubtedly among those who experience disasters and forced migration more deeply due to social, biological, and psychological reasons, often facing specific challenges during such situations (Demirci and Avcu, 2021). Some studies reveal that women were more adversely affected by the Kahramanmaraş earthquakes (Bozkurt, 2023: 90).

However, when examining the relevant literature, it is observed that there are limited studies in Turkey that intersect the phenomena of disasters and forced migration, particularly focusing on women, who form a socially vulnerable group during these processes (Danış, 2024). This study focuses on the disaster and forced migration experiences of women who migrated to Bitlis province after the Kahramanmaraş-centered earthquakes. It is anticipated that the study will contribute to the field by addressing the psychological, social, economic, and cultural issues experienced by women after the Kahramanmaraş earthquakes. Furthermore, analyses conducted from a gender perspective are expected to contribute to accelerating recovery processes and enhancing effective disaster management planning.

A qualitative research method was employed, suitable for the study's subject matter. In qualitative research, the aim is for subjects to convey their experiences of the phenomenon from their perspectives, expressions, and symbols (Kuş, 2012). After determining a research topic, it is necessary to identify the most appropriate theoretical and philosophical perspective for the study (Glesne, 2013). Given that the study seeks to understand the phenomenon without aiming for generalization, a phenomenological approach was adopted. The study population consists of women who migrated from the earthquake zone to Bitlis after the Kahramanmaraş earthquakes. The sample includes 15 women who migrated to Bitlis. Face-to-face interviews were conducted with these 15 women who were forced to migrate due to the Kahramanmaraş earthquakes. Data saturation played a role in determining the sample size. A purposive sampling technique, widely used in qualitative research, was utilized to select the sample. Since each woman's disaster and forced migration experience was considered different, maximum variation sampling, a subtype of purposive sampling, was preferred to ensure diversity. Key elements of purposive sampling include gaining insight into the phenomenon and understanding and exploring it comprehensively (Merriam, 2018).

One significant finding of the research is that women's specific needs, starting from the post-disaster process and continuing until they reached their new settlement areas, were often not adequately met. Security, hygiene, and access to health services emerged as critical needs for women during the post-disaster process. Participants stated that the failure to meet these needs increased their physical and psychological burdens. Difficult access to sanitary pads, baby food, clean water or hygiene kits made it clear that women found the time after the disaster more difficult. Economic difficulties, housing problems, and social exclusion were prominent issues faced by women in the cities they migrated to after the disaster. Rising rental prices and negative attitudes from local communities were factors that complicated some women's adaptation to new cities. However, support from local communities and volunteer groups facilitated the social integration of some displaced women and positively contributed to their adaptation processes. The psychological impacts of post-earthquake migration on women were also notable. Participants mentioned that their fear, anxiety, and traumas affected their daily lives, and this situation negatively impacted the psychological well-being of their children. Additionally, the increased responsibility of meeting their children's needs further heightened women's psychological burdens. Some participants struggled with adaptation due to feelings of loneliness and the severing of social ties after being distanced from their families and hometowns.

The study provides significant insights into understanding women's adaptation and resilience mechanisms during forced migration. The need to strengthen social support networks and develop inclusive disaster management policies that consider women's specific needs was emphasized once again. Support from volunteer groups and local communities highlighted the importance of social solidarity during this process. However, ensuring that

such support reaches all disaster victims equally and sustaining social solidarity networks is essential. Considering the experiences of women during disaster and forced migration processes from a gender equality perspective can contribute to creating fairer and more effective disaster management policies. Local governments, non-governmental organizations, and volunteer groups play significant roles in improving women's living conditions after disasters. The research findings demonstrate that strengthening women through social solidarity and inclusive policies is possible.

Based on the research results, some suggestions can be made to improve women's living conditions and support social adaptation processes after disasters. Firstly, inclusive disaster management policies should be developed to address women's specific needs. These policies should aim to provide solutions to challenges women face in areas such as security, hygiene, access to health services, and childcare support. To support the social adaptation processes of migrating women, it is important for local governments, non-governmental organizations, and volunteer groups to work in an organized manner. Community-based social solidarity networks can enable women to adapt more easily and be supported in their new settlements. The sustainable operation of these networks may improve women's long-term psychosocial well-being.

Supporting economic independence is also critical in improving women's quality of life after disasters. Entrepreneurship training, microcredit programs, and employment opportunities specifically for women affected by disasters can facilitate their income generation processes. This can help reduce economic vulnerability and strengthen the livelihoods of families. The expansion of psychological support services can help women and children overcome the traumas they experience after disasters. Providing free and accessible psychosocial support services may increase women's resilience during this process.

Finally, greater attention should be paid to gender sensitivity in disaster planning. The active representation of women in disaster management processes can contribute to the dissemination of gender-sensitive approaches. Additionally, organizing gender sensitivity training for local communities and public employees can effectively reduce prejudices and exclusion problems women face in the regions they migrate to. These recommendations offer a comprehensive roadmap for minimizing the challenges women face after disasters and enhancing societal resilience.